

Muhafazakârlık Kapitalizmin Neresinde?

Conservatism versus Capitalism

İlyas Sucu

Özet: Özelde Fransız Devrimi'ne genelde ise tüm radikal toplumsal değişim/dönüşümlere bir tepki hareketi olarak ortaya çıkmış olan muhafazakârlık, zannedildiği gibi kapitalist modernleşmeye karşı eski olanı olduğu gibi korumanın ve onu sürekli olarak ihya etmenin bir tutum ve tepkisi değildir. Muhafazakârlık daha ziyade, kapitalist modernleşmeyle birlikte dönüşen ve son kertede onu korumaya ayarlı bir tutumdur. Bu çalışmada bu iddia tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İdeoloji, muhafazakârlık, kapitalizm.

Abstract: Conservatism is a product of French Revolution. In particular it is a movement in response to French Revolution and in general to all kinds of social change/transformation. Conservatism is mostly mistaken as a pattern of behavior to protect and maintain/revive the older one against capitalist modernization. Actually conservatism is an attitude that expands with capitalist modernization and is adjusted to protect it. This claim will be discussed in this study.

Keywords: Ideology, conservatism, capitalism.

Önce ideolojiden başlayalım söze.

Bir sihirli sözcüktür ideoloji. Bir açıklama biçimi ve fikirler topluluğudur, bir iddia ve -hatta Karl Mannheim'in büyük bir ustalıklarla gösterdiği gibi- bir ütopyadır. Destutt de Tracy'yi tarafından 1796'daki ilk kullanımından bugüne birçok değişime uğramış ve ilk bağlamından hayli uzak yeni bir anlam çerçevesi kazanmışsa da, kullanım değerinden pek bir şey kaybetmemiştir. Bunun nedeni ideolojilerin hala, akla dayalı yepyeni bir dünya kurma ve sürdürme projesini olan modernizmin araçları olmaya devam ediyor olmasıdır. Bu araçsallık, temelde insan bilgisini ve eylemlerini meşrulaştırmak üzere kuruludur. Aydınlanmanın getirdiği ve Fransız Devrimi'yle birlikte dışa vurulan bu inanca göre, insan mükemmelleşebilir ve şuurlu bir aklın imkânları ile de yeryüzünde bir ütopya kurabilir. Bu inancın temel bilgi paradigması ise kesinlikle Tanrısal/metafiziksel değil, insan merkezli/fiziktir. İşte ideoloji insanın akıl kaynağı sayesinde beşeri eylemlerine anlam verecek düstur olarak biçimlenişidir. Fakat ideoloji, ilk ortaya çıktığı dönemdeki bu olumlu ve din/bilim gibi kesin/mutlak anlamını yitirmiş ve pejoratif bir anlama kaymıştır. Bunun nedeni ise ideolojilerin, 19. yüzyıldaki Batı-ıçi güç mücadelelerinin bir aracı haline gelmeleri, radikal siyaset yoluyla toplumu dönüştürmeyi hedeflemeleri ve yine bir birlik şuuru olarak kullanılmaları ile yakından ilişkilidir. Bu tarihsel ve toplumsal koşullar içinde Batı'da birden çok toplum tasarımı ve bunların düşünsel tarzı olacak birden çok ideoloji ortaya çıkmıştır.

Değinmemiz gereken bir diğer husus ise genel olarak düşünsel/siyasal/toplumsal tasarım modellerinin ülkemize aktarılışı ve burada bunların tekabül ettik-

leri pozisyonların uygunsuzluğu problemidir. Batı'da ideolojinin bir'den ayrışıp çoklaşması ve ekonomi-politiğin/toplumsal sınıfların ve yeni güç merkezlerinin araçlarına dönüşmesi söz konusuysen bu durum bizde ciddi farklılıklar arzeder. Çünkü toplumumuzda savunusu içinde olduğumuz ideolojilerin ve bunlar üzerine kurduğumuz kimliklerin toplumsal tabanları ve tarihsel arkaikleri mevcut değildir. Bu farklılık toplumumuzdaki ideoloji ve kimlik meselesinin soyut ve belki de ancak aktarıldıkları dönemin psikolojik saikleriyle anlaşılabilir bir gerçekliğin mevcudiyetini gösterir. Bundan dolayıdır ki bu toplumda İdris Küçükömer'i hatırlatarak- hem sol ve sağ siyasal duruşlar yer değiştirmiş hem de mevcut ideolojilerin neyin savunusu içinde oldukları tam olarak anlaşılammıştır. Örneğin yazımızın konusunu teşkil eden muhafazakârlık bu ülkede hala dindarlıkla birlikte anılmakta ve anlaşılmaktadır. Düşünce dünyamızdaki bu zihin bulanıklığını ve psikolojik algı temelli bu sosyo-ekonomik tahlilleri bilmek önemlidir.

Bu kısa girizgâhtan sonra temellendirmeye çalışacağımız düşüncüyü peşinen söyleyelim: Bize göre ideolojinin bir ve kesin/mutlak durumu devam etmektedir. Dinin, geleneğin, modern öncesi tek ve mutlak tasavvurun yerinde şimdi birden çok tasavvur yoktur. Tek bir tasavvur/ideoloji vardır, o da kapitalizmdir. Diğer hepsi bazen bir teferruat, çoğu zamansa bir algı çarpıtmasıdır. Bu durum Jean Baudrillard'ın imgeye özgü aşamalarının ikincisine girmektedir: Derin bir gerçekliği değiştiren ve gizleyen imge. Bilindiği gibi Aydınlanma ile başlayan ve Fransız Devrimi ile tamamlanan modern dönüşüm sonrası Batı dünyası için, genel olarak üç toplumsal/siyasal anlayıştan söz edilmektedir: İlki mevcut değişim/dönüşümü kutsayan ve ona düşünsel temeli sağlayan, burjuvanın çıkarlarına koşulu, merkeziyetçi, Fransız Devrimi'nin getirdiği değerleri savunan liberal anlayış; ikincisi, yıkılan eski düzenin toplumsal kurum ve aktörlerinin savunusunu üstlenen, âdem-i merkeziyetçi bir siyasal toplum anlayışı olan muhafazakârlık; üçüncüsü ise işçi sınıfı temelinde şekillenen ve mevcut düzeni radikal bir devrim yoluyla değiştirmeye dönük bir siyaseti savunan sosyalist toplum anlayışıdır. Liberalizm, muhafazakârlık ve sosyalizm olarak isimlendirilen bu ve bunlar etrafında şekillenen diğer modern ideolojilerin hepsi aslında kapitalist ekonominin farklı toplumsal örgütlenmelerinden başka bir şey değildir. Kapitalizm-sosyalizm zıtlığının piyasa düşmanlığı ve piyasa dışılığındaki ortaklıkları; işçi sınıfının ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda enternasyonalı bırakıp milli savunuyu üstlenmesi; günümüzde devam eden üçüncü yol tartışmaları, muhafazakâr anlayışın radikalleşmesi, sosyalist düşüncenin refah devletinin sağladığı yararları muhafazakâr bir tutumla savunması ve daha çoğuyla birlikte bu temel iddiayı örneklendirmek mümkündür. Biz burada konuyu sınırlandırarak kapitalizm-muhafazakârlık değişimiyle yetineceğiz.

Her ne kadar bir ideoloji olarak tanımlanmaya karşıt bir tutum takınsa da muhafazakârlık, ideolojiler çağı olarak da nitelendirilebileceğimiz 19. yüzyılda ortaya çıkmış bir kavramsallaştırma, felsefi bir düşünce akımı ve siyasal bir ta-

vır alıştır. Muhafazakârlık, 19. yüzyılda artık bir dünya egemenliğine dönüşmüş olan Batı dünyasının ve onun toplumsal bir tasarımı olan modernliğin ortaya çıkardığı geniş çaplı bir siyasal / toplumsal / kültürel değişime karşı aldığı bir duruş biçimidir. Bu anlamda muhafazakârlığın kendisi de moderndir ve kendisini hem modernitenin ideolojisi liberalizmle, hem de kendisi gibi modernitenin getirdiği toplumsal buhrana bir çözüm olarak ortaya çıkan sosyalizmle girdiği ilişkilerde inşa etmiştir. Muhafazakâr kelimesi bile bu döneme ait bir kavramsallaştırmadır. İlk olarak 1815 yılında Rene de Chateaubriand tarafından ve genel olarak siyasi yelpazede liberallerin karşısında sağ kanadı temsil etmek için kullanılmıştır. Muhafazakârlığı modern kılan ya da bir ideoloji olarak karşımıza çıkaran husus, savunusunu üstlendiği toplumsal sınıf da, korumak istediği siyasal ve ekonomik düzen de değildir. Savunduğu değerler (yetkencilik, adalet); kurumlar (aile, din, cemaat); toplumsal sistem (feodal, âdem-i merkezi); her şey, yeni düzenle birlikte geride kalmıştır. Bu anlamda muhafazakârlığı yeni kılan husus bunlar değil, bunların yeni bir formda, bir muhalefet aracı olarak yeniden keşfedilmeleri, yeniden inşa edilmeleridir. Bu fark, yani muhafazakârlığın diğer ideolojilerden farklı olarak savunusunu üstlendiği her şeyin rasyonel temelli bir kurgu değil, nesiller boyunca doğruluğu ispatlanmış gerçeklikler olması; hem muhafazakârların savindiklarının bir ideoloji olmadığını daha güçlü bir şekilde dillendirmelerine, hem de muhafazakârlığın diğer ideolojiler karşısındaki pozisyonunun güçlü kılınmasına yol açmıştır.

Fakat “büyüklerin rollerini uzun dönemde saptayan tarihtir.”¹ Edmund Burke, Louis Bonald, Joseph de Maistre, Alexis de Tocqueville ve dahi birçoğuyla birlikte muhafazakâr düşüncenin ustaları ve onların, devrimin getirdiği yeni rejime dönük katı/eleştirel tavır alışları; şimdinin ve kapitalist liberal politikaların ışığında farklılaşmakta ve hatta kapitalist dünyayı dönüştürürken liberal düşünceyle uyumlaşmaktadır: Modern yaşamın, bilim ve teknolojinin gücü ve hızı ile modernitenin ilerleme miti ve soyut insanın/aklının mükemmelliği inancı; kendinden önce varolanları ve kendiyile birlikte varolanları da kendi yörüngesine bağlı kılmakta ve dönüştürmektedir. Bu iddiayı muhafazakârlık üzerinden anlamaya çalışalım. Fakat öncelikle ustaların açtığı yolda muhafazakârlığın itirazlarına bir göz atmak faydadan öte bir zorunluluk gibi duruyor. Yalnız burada muhafazakâr düşüncenin sadece belli başlı birkaç teması üzerinde durulacaktır.

Muhafazakârlık, gelenek-modern, toplum-birey, din-bilim vb. gibi dikotomilerin birincisinden yana tavır alır. Bu durumun ilk ifadesi, muhafazakârlığın babası olarak bilinen İngiliz düşünür Edmund Burke’da karşımıza çıkar.² Burke’u

¹ Robert Nisbet, “Muhafazakârlık”, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, Tom Bottomore-Robert Nisbet, Yayına Hazırlayanlar: Mete Tunçay-Aydın Uğur, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002, s. 96.

² 18. yüzyıl İngiliz düşünürlerinden biri olan Edmund Burke’ün 1790’da yayınladığı *Reflections on the Revolution in France* (Fransız Devrimi’nin Yansımaları) adlı kitabı, muhafazakârlığın temel ilkelerinin anlaşılması açısından belirleyici bir çalışma olarak kabul edilmektedir.

muhafazakâr düşüncenin en önemli siması yapan husus da, bizim Aydınlanma düşüncesinin siyasal dışavurumu olarak tanımladığımız Fransız Devrimi'ne yönelik getirdiği eleştirilerdir. İşte muhafazakârlık, eleştiri şeklinde de olsa Fransız Devrimi'nin ürünüdür ve devrimin devirdiklerinin savunusunu üstlenmiştir. Burada eleştiri konusu edilen özelde Fransız Devrimi olsa da aslında tüm devrimler, daha doğru bir ifade ile radikal bir değişimi / programı öngören tüm siyasal hareketler ve düşünce biçimleridir. Fakat biz yine de muhafazakârlığın doğuşu ile yakından ilintili olduğu için öncelikle Fransız Devrimi'ni konu ediniyoruz. Robert Nisbet'in ifadeleriyle devam edecek olursak "... büyük olasılıkla kendisinden sonraki Bolşevik devrimi dışında hiçbir modern olayın Fransız Devrimi kadar siyasal, toplumsal ve ekonomik olduğu kadar felsefi ve edebi fikirler üzerinde yoğun ve uzun süreli etkisi olmamıştır".³ Devrimle birlikte aile, din, lonca, siyasal sistem, miras ve vesayet, otorite gibi birçok geleneksel kurum ve işleyiş büyük bir yıkıma maruz kalmış ve yenilenmenin çok ötesinde başkalaşmıştır. İşte muhafazakâr düşünce öncelikle devrimin bu yıkımının eleştirisi ve bir önceki toplumsal yapılanmanın savunusudur. Muhafazakâr düşünürler bireyciliğe, eşitlik, özgürlük ve halk egemenliği ilkelerine karşı çıkmışlardır. Soyut haklara ve sözleşmeye dayalı rasyonel toplum tasavvuruna; soyut mükemmeliyetçiliğe karşı ortaçağ köklerini, bu dönemde var olmuş kadim toplumsal düzeni, kurumları, yaşantıyı, hukuku ve felsefeyi; esas olarak da toprak, aile, sınıf, din ve loncaya dayanan örgütlenmeyle devrim öncesi dönemi ve eski rejimi savunmuşlardır.⁴

Aydınlanmanın ve devrimin getirdiklerini ve dönüştürdüklerini burada ele almak gereksiz bir laf kalabalığı olacaktır. Muhafazakâr düşünürlerin eleştirilerini ele almak zaten değişeni ya da yok olanı da içinde barındırdığından burada sadece bu eleştirilerin kısa bir kesitini vermekle yetinelim:

Muhafazakârların en önemli ve öncelikli eleştirisi merkezileşen **otorite** ve bununla atbaşı giden **bireyciliktir**. Feodal toplum yapısının yüceltiildiği bu eleştiride devrimle birlikte gelen yeni düzen ya da modern tarih, tamamen ortaçağın feodal otoritesinden ve özgürlük sentezinden sürekli bir düşüş olarak görülmektedir. Muhafazakârlara göre birey ve devletin ortaçağdaki önemi çok sınırlıdır. Feodal düzende otorite, bir gruplar ve birlikler zincirinin ayrılmaz bir unsurudur; bu zincir bireyden aileye, cemaate, kiliseye, devlete ve sonunda Tanrıya ulaşmaktadır. Bir zincir veya hiyerarşi şeklindeki bu otorite algılaması muhafazakâr toplum düşüncesinde önemli bir rol oynar.⁵ Fakat devrimle birlikte otoritenin bu parçalı ve topluma dağıtılmış hali merkezileşir, bürokrasiyle birlikte de

³ Nisbet, "Muhafazakârlık", s. 102. Devrimin getirdiği yasalar için bakınız: s. 101.

⁴ E. Zeynep Güler, "Muhafazakârlık: Kadim Geleneğin Savunusundan Faydacılığa", 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, Der.: H. Birsen Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 122.

⁵ Robert Nisbet, *Muhafazakârlık: Düş ve Gerçek*, Yayına Hazırlayan: Kudret Bülbül, Kadim Yayınları, Ankara, 2007, s. 92.

genişler ve tüm bireylere nüfuz eder. Kilise, aile, dinsel cemaatler, loncalar vb. gibi geleneksel toplumdaki tüm özerk kurumlar -ya da Nisbet'in ifadesiyle aracı kurumlar- parçalanır ve yok olur. Bu aracı kurumların modern devletle birlikte devre dışı bırakılması hem otoriteyi tekleştirmiş ve gücü merkezileştirmiş hem de devleti bireyle aracısız karşı karşıya getirmiştir. Bireyin aracı kurumlardan, sınıf, akrabalık ilişkileri ve cemaatlerden yoksunluğu bir yandan bireyi yalnız/güvensiz kılmakta diğer yandan da bireyler toplamını şekilsiz/kokusuz homojen bir kitleye dönüştürmektedir. Modern devlet ve liberal politikaların vazgeçilmez öznesi olan bu birey, muhafazakârların temel eleştiri öznelerinden biridir. Ve tüm muhafazakârlar, birey karşısında toplumu öne çıkarmakta ve yüceltmektedirler. Hatta sosyolojinin ortaya çıkışının, muhafazakârların bu toplum vurgusundan kaynaklandığını ifade eden düşünceler de mevcuttur ve yabana atılır değildir.

Aile ve **din** (kilise/ dinsel cemaatler) yine muhafazakârların üzerinde hassasiyetle durdukları iki aracı kurumdur. Devrimle birlikte ailenin otoritesi ve özellikle de ailedeki baba otoritesi gerilemiş, yine eşit miras düzenlemesiyle de patriarkal aile yapısı dağılmıştır. Fransız muhafazakârlarından Louis de Bonald'a göre toplumun molekülü birey değil, ailedir. Reformun boşanmayı meşrulaştırması, boşanma hakkını kiliseden siyasal devletin iktidarına vermesi aileyi ve toplumu zayıflatmıştır. Yine Bonald, devrimin büyük evlat hakkını ve bir mülkün başkasına feragat edilmemek koşuluyla belirli bir kimseye bağışlamayı kaldırması ve erkek evladı, yirmi bir yaşındaki bütün erkeklere siyasal bağımsızlık vermek suretiyle aileden ayrılmasını değerlendirirken oldukça umutsuzdur. Kilise konusunda da muhafazakârlar her ne kadar teokrasiyi savunacak kadar ileri gitmeseler de kilisenin devlet içinde mutlak özgürlüğü konusunda ısrarcılardır. Dahası muhafazakârlara göre bir tek ailenin katılmasıyla toplumsal düzendeki tek eğitim aracı kilise olmalıdır; zira onlara göre eğitimin düşünsel olduğu kadar ahlaki olması gereğini sadece kilise yerine getirebilir. Bonald, *eğitim/education* ile *öğretim/enseignement* arasında bir ayrım yapar ve devletin ikincisini, salt teknik öğretimi, en iyi şekilde becerebileceğini belirtir. Ona göre hakiki eğitim din ve aileden ayrılmayan nitelikleri ve bağlamı gerektirir.⁶

Muhafazakârlığın Aydınlanma ve devrime yönelttikleri eleştirilerinden bir diğerini ise **mülkiyet** ve **özgürlük** olgularının kaybolan bağlamı oluşturur. Muhafazakârların özgürlük anlayışı mülkiyetle ve otonom otoriteyle ilişkilidir. Feodal toplum yapısında mülkiyet bireysel değil kurumsaldır; ailenin, cemaatlerin, kilisenin ve benzerlerinin özel mülkiyetleri vardır. Bu kurumlar aynı zamanda da özerk yapılardır, yani kendilerine mahsus bir otoriteleri/ yetkeleri vardır. Fakat devrimle birlikte tüm kurumlar yıkıldığı gibi bunların mülkiyetleri de yeni düzenin ilkeleri doğrultusunda bireyselleştirilmiştir. Mülkiyetin bu bireyselleştirilmesi, bireylerin de eşitliğini getirir. Oysa muhafazakâr felsefede özgürlük ve

⁶ Nisbet, "Muhafazakârlık", s. 108.

eşitlik arasında mutlak bir tezatlık vardır. Özgürlüğün otoriteyle ilişkisi muhafazakârlara göre özgürlüğü dışlamak değildir. Burke, “*kastettiğim yegâne özgürlük, düzenle ilintili, sadece düzenle ve erdemle varolan değil, ancak onlar olmadan varolamayan özgürlüktür. Bir toplumun ilk ön şartı insanların hırslarını dizginlemek için varolan bu araçtır*”⁷ derken otorite olmadan özgürlüğün olamayacağını ifade eder.

Monarşi gibi tasarlanan aile, inançtan öte bir cemaat biçimi gibi ele alınan din, inancın gerçekleştirilme mekânı olmaktan öte bir eğitim kurumu olarak tasarlanan kilise, merkezileşmenin yıkıcılığının engellenmesi için normal ve meşru olarak kendisini birçok biçime (âdem-i merkeziyete) ayıran otorite, özel mülkiyetle eşgüdümlü anlaşılabilir bir özgürlük, monarşinin cumhuriyete bireyin toplumsal bağlarına demokrasiden daha fazla saygı gösterdiği için tercih edilmesi, devrimin insanları eşitlemesine ve homojen bir kitle yaratımına karşı çıkan ve toplumsal hiyerarşiyi önceleyen bir toplumsal yapılanma... Bu sayılanların hepsi ve burada ifade etmediğimiz daha birçok eleştirisi ve önerisiyle birlikte muhafazakâr düşünce -ya da ideoloji- kendi içinde oldukça anlamlı ve bütünlüklüdür.

Sadece buradaki iddiamızın boşlukta kalmaması için oldukça kısa ve özet bir şekilde göstermeye çalıştığımız muhafazakâr düşünce, modern dünyanın düş kırıklıklarına gerçeklik üzerinden verilmiş bir cevaptır. Bu durum aynı zamanda kendi içerisinde bir modernlik tanımı ya da modern tasavvurun gediklerini gösterme ve güçlendirmeyi de barındırmaktadır. Bizim iddiamız da işte tam da budur: **Muhafazakârlık modernlikle tutarlı bir düşünüş tarzı ve siyasal bir duruştur.** Şimdi muhafazakârlığın temel eleştirileri üzerinden bu iddiamızı temellendirip yazımızı sonlandıralım:

1. Muhafazakârlar Ortaçağın toplumsal yapısının geri döndürülemez bir şekilde yıkıldığının farkındadırlar. Dolayısıyla bağnazca bir tutkuyla eski olana, değişmeye taraftar değillerdir. Bu anlamda geçmişteki her şeyi bugüne getirme arzuları yoktur, oldukça seçicilerdir. Hatta değişim taraftarıdırlar. Öyle ki Burke “*değişmenin araçlarından yoksun bir devlet kendisini korumanın da araçlarından yoksundur*” diyecek kadar değişimden yana tavır almıştır. Fakat buradaki değişim devrimsel bir değişim/dönüşüm değil, evrimcidir. Değişim olmazsa olmazdır ama sadece gelenekle birlikte mümkündür. Jakoben bir tarzda gelen her türlü değişim reddedilir, Fransız Devrimi bunun en bariz örneğidir. Muhafazakârların **evrimci değişim** örneği İngiltere’dir. Onlar için İngiltere kendi başına doğal değişimin, geleneğe bağlı değişimin, evrimci değişimin biricik örneğini sunar. Üstelik böyle bir değişim bir kaos, toplumsal kargaşa da doğurmaz.

Muhafazakârlara göre geleneğe dayalı ilerleme ya da daha bilinen karşılığıyla reform, geleneklerden kopmaya dayalı toptan devrimin en büyük panzehiridir. Bu durumda yine Burke, değişime toptan karşı olmadığını, yalnızca değişimin her ülkenin tarihsel, politik ve toplumsal bağlamıyla uyumlu olması gerektiğini

⁷ Nisbet, *Muhafazakârlık: Düş ve Gerçek*, s. 90.

ifade eder.⁸ Muhafazakârların bu değişim söyleminden birkaç sonuç çıkarmak mümkündür. Birincisi, muhafazakârlar devrimsel bir değişim/dönüşümün toplumdaki hiyerarşiyi altüst edeceği, üst-yönetici sınıfı yerinden edeceği ya da bu sınıfı yerinde tutan değerlerin yozlaşacağından endişe duymaktadırlar. İngiltere örneğinde olduğu gibi eğer feodal düzenin aristokratik sınıfları yeni düzenle uyum sağlayıp üst-yönetici pozisyonlarını korumuşlarsa değişim tarihsel ve kaçınılmaz olarak algılanır. İkincisi, evrimci-kendiliğinden gelişen değişim dışında, değişimin bir fikir ve toplumsal gereklilik olarak ifadesi ve algılanması muhafazakârlar için endişe verici bir gelişme demektir. Bu anlamda muhafazakârlar değişime değil, bir fikir olarak, toplumsal güçlerle istenildiği zaman gerçekleştirilebilecek bir eylem tarzı olarak değişime karşıdırlar da denilebilir. Çünkü böylesi bir bilinç, sürekli bir toplumsal kargaşa ve toplumsal hiyerarşinin süresizliği demektir. Fransız Devrimiyle birlikte geniş halk kitlelerinin toplumda iddia sahibi olmaları bunun örneğidir. İşte muhafazakârların değişim fikrine bu karşı duruşları yine bize göre sosyolojinin bir bilim olarak doğuşuna da kaynaklık etmiştir. Çünkü sosyoloji son kertede toplum dinamiklerinin öngörülebilirliği ve yönlendirilebilirliğinin bilimidir.

2. İddiamızı temellendireceğimiz bir diğer argüman din gibi modern öncesi dönemdeki aracı kurumların günümüz kapitalist liberal politikalarda kendilerine yeniden yer bulmuş olmasıdır. Aydınlanma ve devrim bireyi geçmişin zincirlerinden, birey üzerindeki her türlü otoritenin tasallutundan kurtarma misyonuyla hareket etmiştir. Fakat gelinen dönemde yalnız/güvensiz ve ahlaki olarak yozlaşmış bir toplum görüntüsü yeniden muhafazakâr düşüncelere kapı aralamıştır. Fakat buradaki muhafazakâr dini anlayış, artık ortaçağ kilise inancı değil, toplumsal unsurları bir arada tutan bir anlayıştır. Bu, Connor Cruise O'Brian'ın "*muhafazakarlık, seküler gelişmelerle son derecede tutarlı olarak bir tür ilahiyattan arındırılmış din anlayışına sahiptir*"⁹ gerçeğini bize gösterir. Muhafazakârlıkta, ahlak ile dini sıkı bir etkileşimin içinde ortaya koyan kavram **maneviyattır**. Bu kavram dinin dogmatik yönlerini görelilik olarak yumuşatan ve tarihsel anlamda daha pratik işlevleri olan ahlak boyutunu öncelikli hale getiren bir işlev görür.¹⁰ Muhafazakârlar için din, değişimin getireceği sarsıntılara karşı korunacak şeyler değil, koruyucu işlevler ihtiva eder; yani söz konusu olan, dini ilkeleri değişimden korumak değil, mevcut düzeni, yapıyı, kurumları, dini sembol ve değerleri kullanmak suretiyle korumaktır.¹¹ Aslında Türk düşüncesi bu duruma yabancı değildir. Bugün Türk düşüncesinde İslamcılık olarak tanımladığımız akım da zaten modernitenin dini

⁸ Süleyman Seyfi Ögün, "Türk Muhafazakârlığının Kültürel Kökenleri", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 5: Muhafazakârlık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, 66-67.

⁹ Ögün, a.g.m., s. 72.

¹⁰ Ögün, "Türk Muhafazakârlığının Kültürel Kökenleri", s. 74.

¹¹ Nuray Mert, "Muhafazakârlar Neyi Muhafaza Etmeye Çalışır", *Tezkire*, Sayı: 27-28, Ankara, 2002, s. 76.

referanslarla, bir başka deyişle modernitenin din ve gelenek formu içinde inşa edilmesinden öte bir şey değildir. Dinle birlikte diğer birçok aracı kurumun günümüz liberal politikalarında yeniden gündem edildiğini de belirtmek gerekir. Bir anlamda merkezileşmiş devlet, devrimle birlikte üzerine aldığı birçok toplumsal işlevi tekrardan iade etmektedir. Aile, yardım kuruluşları, mesleki örgütlenmeler vs. Fakat bunların hepsi modern öncesi otantikliği içinde değil, yeniden ele alınmakta, kurgulanmaktadır. Dönüşen kapitalist sistemin maneviyata olduğu gibi aile ve diğer aracı kurumlara da ihtiyacı hâsıl olmuştur.

3. Günümüz siyasal tartışmalarında birçok yeni isimlendirme karşımıza çıkmaktadır: İlimli muhafazakârlık, radikal muhafazakârlık, yeni- muhafazakârlık, neo-liberalizm, yeni sağ, muhafazakâr liberalizm vb. gibi. Dönüşen kapitalist sistem her şeyi olduğu gibi siyasal/ toplumsal anlayış ve ideolojileri de zorunlu olarak dönüştürmektedir. Bu yeni kavramlar dahi bunun ispatıdır. Bu durum aynı zamanda muhafazakârlığın Fransız Devrimi ertesinden beri, karşılaştığı teorik/ pratik sorunlar ve toplumsal değişim karşısında pratik, faydacı ve esnek yanıtlar üretme başarısını gösterdiğini de ortaya koyar. Burada çok kısa bir şekilde yeni sağ/ neo-liberalizmden bahsetmek konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

Yeni sağ ya da neo-liberalizm diye adlandırılan bu yeni söylemleri, muhafazakârlığın günümüze uyarlanması olarak kabul etmek gerekir. Özellikle Sovyet komünizminin çöküşü ve Batı'daki Keynesyen ekonomi-politiğin işlevsiz kalmasıyla neo-liberal politikaların örtüştüğü görülmektedir. Bu yeni muhafazakâr anlayışta artık modernizmin ekonomik ve teknolojik özellikleri kabullenilirken kültürel modernizmin bozucu etkileri en aza indirilmeye çalışılmaktadır. *Kapitalist girişimciliğin artık modern uygarlığın sorunlarının kaynağı olmaktan çıktığı, rekabetçi bir piyasa sisteminin bireysel özgürlüğün ve toplumsal dayanışmanın kaynağı olarak ele alındığı, toplumsal hiyerarşinin artık aktarılamaz başarı arzusu ve rekabetle varolduğu, refah devletinin zaafa uğrattığı aile ve baba otoritesinin yeniden ihya edilmeye çalışıldığı, dinin yeni bir çerçevede tekrardan ele alındığı ve toplumsal adaletin devlet tarafından elde edilemezliği gibi hususlarla birlikte yeni sağ/neo-liberalizm günümüz politikalarındaki asıl radikal güç olmuştur.*¹² Özellikle 1980'li yıllarda Amerika'da Ronald Reagan ve İngiltere'de Margaret Thatcher tarafından uygulamaya koyulan ve Nisbet'in bu yeni tür muhafazakârlığın gerçeklikleri olarak saydığı asgari devlet, güçlü ama göze çarpmayan/ müdahalesiz bir hükümet, birçok krizle başa çıkmak için aile, mahalle, yerel topluluk, kilise ve diğer aracı kurumlar, âdem-i merkeziyetçilik, yerelcilik, gelenek ve tecrübenin rasyonel planlamaya tercih edilmesi, ayrıca yeniden dağıtımaya yönelik siyasete karşı olmak gibi birçok hususta laissez-faire ilkeleri yeniden geçerlik kazanmıştır. Bu yeni muhafazakâr düşünüş sosyolojik gerçeklikten hareketle kapitalizm ve liberal demokrasiyi kabullenmekte fakat ahlaki alanı elinde tutmanın gayretini sergilemektedir. Ahlaki alanın üretildiği aile

¹² Anthony Giddens, *Sağ ve Solun Ötesinde*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s. 28-55.

ve dini sağlıklı bir toplumsal yapı için vazgeçilmez gören bu anlayış, son kertede bir tutum ya da ideoloji olarak değişerek/uyumlaşarak ve fakat sürekli olarak varlığını sürdürmektedir.

Sonuç olarak; muhafazakârlık, özelde Fransız Devrimi'ne genelde ise tüm radikal toplumsal değişim/dönüşümlere bir tepki hareketi olarak ortaya çıkmış, içinde bulunduğu çağın bir ideolojiler çağı olması hasebiyle de bir ideoloji olarak sistemleştirilmiştir. Fakat muhafazakârlık; zannedildiği gibi kapitalist modernleşmeye karşı *eski olanı* olduğu gibi korumanın ve onu sürekli olarak ihya etmenin bir tutum ve tepkisi değildir. Her ne kadar bu anlayışın ilk temsilcilerinde bu durum böyle anlaşılrsa da, muhafazakâr düşünce esas olarak şimdiki, mevcut olanı, kurulu olanı korumaya ayarlı bir zihnin ürünüdür. Şimdi olan, mevcut olan ve kurulu olan da sürekli bir değişim sürecinde olduğundan doğal olarak muhafazakâr düşünce de sürekli olarak değişmekte ve onun korudukları da her daim yeniden değişmektedir. Bu anlayışın günümüz politikalarında kendisine yer edinmesinin bir nedeni budur. Günümüz hâkim politikası liberalizmdir, muhafazakâr anlayış ise bu analogide mevcut liberal politikaların korunması demektir. Bir diğer sonuç, muhafazakâr anlayış sayesinde toplumsal taleplerin gerçekleştirilme biçimi olarak devrimin, ya da keskin/ani değişim fikrinin bertaraf edilmesidir. Toplumsal değişim kaçınılmazdır fakat bu değişim toplumdaki hâkim güçlerin kontrolünde olmalı ve değişime istenilen yön verilmelidir. Muhafazakâr anlayış bunu gerçekleştirmiştir. Muhafazakâr anlayış, toplumda bireyle devlet arasındaki aracı kurumların kapitalist politikalara zarar vermeksizin yeniden ihya edilmesini sağlamıştır. Bu, görünürde *Leviathan* karşısında çaresiz kalan bireyi koruyacak, modern kültürü dengede tutacaktır. Fakat işin aslı dönüşen kapitalist sistemin bu aracı kurumlara olan ihtiyacının ortaya çıkmış olması ve bunlardan hangilerinin ne dereceye kadar muhafaza edileceklerinin belirlenmesidir.